

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nejc Levec

Libanon v luči iranskih geostrateških interesov

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nejc Levec

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Somentor: asist. dr. Uroš Svete

Libanon v luči iranskih geostrateških interesov

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Libanon v luči iranskih geostrateških interesov

Hezbollah je radikalna šiitska organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1982 med libanonsko državljansko vojno. Izvira in deluje v Libanonu, ki je glavno prizorišče za delovanje te organizacije in kjer se odnos med Iranom ter Hezbollahom kaže v vsej svoji luči. Skupina je sestavljena iz političnega in vojaškega dela, svoje cilje pa dosega tudi s terorističnimi dejanji v obliki samomorilskih bombnih napadov. V Libanonu se zavzema za ugodnejši položaj tamkajšnjih šiitov, državo pa skuša s pomočjo iranske šiitsko-islamske revolucije in islamskega prava preurediti v islamsko državo. Hezbollah je temu primerno že od ustanovitve dalje deležen precejšnje iranske finančne, vojaške in politične podpore ter pomoči. Iran skupini vsako leto nameni na desetine milijonov ameriških dolarjev, Hezbollahove borce zalaga z modernim in kakovostnim orožjem ter jih s pomočjo Iranske Revolucionarne garde vojaško uri, ob tem pa skupino podpira tudi politično. Oba akterja povezujejo skupni nazori, skupna ideologija in religija ter skupni sovražnik Izrael, ki na Bližnjem vzhodu poleg svojih primarnih interesov predstavlja ter uveljavlja tudi nekatere interese ZDA. Hezbollah tako igra vlogo glavnega iranskega zaveznika v boju proti širjenju izraelskega in zahodnega vpliva v arabske države.

Ključne besede: šiiti, Iran, Hezbollah, Libanon, državno sponzorstvo

Libanon in the light of Iranian geostrategic interests

Hezbollah is a radical Shi'ite organization established in 1982 during the civil war in Lebanon. It was founded and is operating in Lebanon, which is the main scene for organization's activities and for an open Iran-Hezbollah relationship. The group is divided on political and military wing of organization, its goals are also being achieved through the use of terrorist tactics such as suicide bomb attacks. Hezbollah wants to improve situation of Lebanese Shi'ite and also wants to establish an Islamic government in Lebanon which would be based on Iranian Shi'ia Islamic revolution and Islamic law. Iran is therefore supporting Hezbollah with substantial financial, military and political resources since the foundation of the organization. Iran is supporting Hezbollah with shipments of modern and high quality weapons and tens of millions of dollars annually while members of Iranian Revolutionary Guards are providing military training for Hezbollah fighters. Iran and Hezbollah are both connected with common views, ideology, religion and with Israel as their common enemy which is promoting and imposing its primary interests and some of the western interests in the Middle East. Hezbollah is therefore Iran's main ally in the fight against expansion of Israeli and western influence into Arab countries.

Key words: Shi'ia, Iran, Hezbollah, Lebanon, state sponsorship

Kazalo

1 UVOD.....	5
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR DIPLOMSKEGA DELA.....	6
2.1 Opredelitev predmeta preučevanja v diplomskem delu	6
2.2 Cilji in pomen diplomskega dela	6
2.3 Zastavljene hipoteze	6
2.4 Pristop in uporabljene metode v diplomskem delu	6
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	7
2.6 Seznam kratic	7
3 IRAN	8
4 LIBANON	10
5 HEZBOLAH	12
5.1 Okoliščine nastanka organizacije	12
5.2 Vodstvo in organizacijska struktura	13
5.3 Območje delovanja in dejavnosti	15
6 POVEZAVE MED IRANOM TER HEZBOLAH.....	16
6.1 Ideološka povezava	17
6.2 Religiozna povezava	19
6.3 Sodelovanje med Iranom in Hezbolah	21
6.3.1 Hezbolah in iranska revolucionarna garda	21
6.3.2 Hezbolah in iranska obveščevalna služba	23
6.3.3 Iran in Hezbolahovo teroristično krilo.....	25
6.4 Hezbolah: marioneta v rokah Irana?	25
7 SKLEP	27
8 LITERATURA	29

1 UVOD

Nastanek nove države Izrael na Bližnjem vzhodu je med Arabci povzročil močno nezadovoljstvo ter jezo, saj je bilo za nastanek te nove entitete potrebno ozemlje, ki pa je v očeh Arabcev že od nekdaj pripadalo njim samim. Področje zahodno od reke Jordan je bilo skozi zgodovino precej nemirno in prepleteno z bitkami. Jeruzalem, ki je v religioznem smislu mesto izrednega pomena za tri večje religije, in sicer Islam, Krščanstvo ter Judovstvo, je že od ustanovitve dalje jabolko spora med različnimi skupinami. Na tem področju so se v času rimskega imperija odvijale krvave judovske vstaje, odmevnejše pa so številne manjše in večje križarske vojne, v katerih so želeli evropski verski voditelji z vojsko in nasiljem osvoboditi Sveto deželo in Sveto mesto Jeruzalem izpod rok muslimanskih krivovercev. V teh vojnah je za voljo religije umiralo na tisoče vojakov in civilistov, tako muslimanov kot kristjanov.

Izrael, ki je s pomočjo zahodne mednarodne skupnosti nastal po drugi svetovni vojni, se je zaradi svoje geografske lege že na začetku počutil ogroženega, saj je bil obdan z arabskimi državami, ki njegovega nastanka niso odobravale. Že nekaj dni po razglasitvi samostojnosti se je bil Izrael prisiljen soočiti z besom sosednjih arabskih držav, saj so le-te novo nastalo državo napadle z vojaško silo. Večje posledice prve arabsko-izraelske vojne so bili številni palestinski begunci in pa še večje sovraštvo arabskih držav, katerim Izraela ni uspelo premagati. Nadaljnjih konfliktov in vojn med Arabci in Izraelci na Bližnjem vzhodu vse do danes ni manjkalo. V tem času je zaradi begunskih in ostalih kriz ter zaradi trenj znotraj nekaterih arabskih držav prišlo do krvavih državljanskih vojn, za kar je bil v očeh določene arabske javnosti kriv Izrael. V takšnih okoliščinah so nastale številne radikalne muslimanske skupine, tako militantne kot politične. Pripadniki teh skupin se v uporih proti izraelski zasedbi arabskih območij (pri napadih na tehnološko močnejše izraelske sile) zatekajo k taktiki asimetričnega bojevanja ter izčrpavanja sovražnika, uporabljajo pa tudi taktiko samomorilskih bombnih napadov na občutljive in ranljive cilje. Mnogokrat te radikalne skupine uživajo podporo regionalnih islamskih držav, ki v konflikt niso neposredno vpletene. Na Bližnjem vzhodu je v tem obdobju nastalo nemalo število muslimanskih radikalnih in ekstremističnih gibanj. Med boljše znanimi so *Hamas*, *Abu Nidal*, *Al Fatah* ter *Hezbollah*. Slednja organizacija predstavlja enega izmed glavnih predmetov mojega preučevanja v tem diplomskem delu.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR DIPLOMSKEGA DELA

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja v diplomskem delu

Predmet preučevanja diplomskega dela je razmerje med državo Iran in teroristično, vojaško ter politično organizacijo Hezbolah. Delo bo osredotočeno predvsem na povezave med obema akterjema v obliki morebitne skupne ideologije, skupne religije (šiiti) ter skupnega sovražnika, države Izrael. Da bom razmerje med akterjema lahko prikazal čimbolj celovito, bom v prvem delu diplomske naloge prikazal tudi krajšo analizo stanja oziroma položaja države Iran, države Libanon ter organizacije Hezbolah, saj so ta dejstva ključna za analizo povezave med glavnima akterjema oziroma za dosego cilja tega diplomskega dela.

2.2 Cilj in pomen diplomskega dela

Cilj diplomskega dela je prikaz načina sodelovanja med državo Iran in organizacijo Hezbolah. Namen naloge je ugotoviti, kako, na kakšen način in zakaj Iran podpira Hezbolah v boju proti Izraelu. Raziskal bom tudi morebitno skupno ideološko-religiozno podlago.

2.3 Zastavljene hipoteze

H1: skupni sovražnik organizacije Hezbolah in države Iran je država Izrael in njeni državljani. Tako Iran kot Hezbolah želita Izrael uničiti ter okupirana območja vrniti Arabcem, na okupiranem ozemlju pa želita vzpostaviti islamsko državo, ki bi delovala v skladu z islamskim pravom.

H2: Hezbolah je lutka v rokah Irana, Iran želi s pomočjo skupine okrepiti in razširiti šiitski islam na Bližnjem vzhodu.

2.4 Pristop in uporabljene metode v diplomskem delu

Glavni viri podatkov so predvsem tuja dela in spletne strani v angleškem jeziku (knjige, strokovni članki, študije raziskovalnih inštitucij, mediji). Pri pisanju diplomskega dela sem uporabljal metodo interpretacije in analize zbranih sekundarnih virov. Pri pojasnjevanju

temeljnih pojmov in dejstev sem si pomagal tudi z opisno metodo ter z zgodovinsko metodo, s katero sem predstavil okoliščine in vzroke za nastanek organizacije Hezbolah ter kako se je pojavilo sodelovanje te skupine z Iranom. V delo sem vključil tudi nekaj javnih političnih izjav, ki so medijsko odmevale po svetu in tematsko sovpadajo z namenom izdelave tega dela.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

Terorizem: vsebuje pet različnih značilnosti. 1) teroristična dejanja so politično motivirana, 2) teroristična dejanja so nasilna, 3) teroristična dejanja so oblikovana tako, da povzročajo globok psihološki učinek pri ljudeh, ki niso žrtve napada in dogodke zgolj spremljajo preko medijev, 4) teroristična dejanja se izvršujejo s strani organizacije, 5) pripadniki teroristične organizacije so pripadniki manjšine ali nevladne entitete (Hoffman 1998, 43).

Šeriatsko pravo, Šaria: pomeni pot, kateri je potrebno slediti. Vsebuje celoto Božjih zapovedi, katera urejajo vsa človekova ravnanja, deljena v pet kategorij: strogo zapovedana, priporočena, odsvetovana, strogo prepovedana in z vero dovoljena. Zapovedi izvirajo pretežno iz Korana in *Hadisov* (Šterbenc 2005, 68).

Državno sponzorstvo terorizma: vlada namerno pomaga teroristični skupini izvajati nasilje, krepiti njene politične aktivnosti ali ohranjati njeno delovanje in obstoj. Dejanja državnega sponzorstva vključujejo nudenje zavetja, finančno, politično ter organizacijsko pomoč teroristični skupini, ideološko usmerjanje, vojaško urjenje in izobraževanje, oskrbovanje z orožjem, eksplozivi ter ostalo opremo in logistično pomoč (Byman 2005, 55, 9).

2.6 Seznam kratic

IAEA-(*International atomic energy agency*) Mednarodna agencija za jedrsko energijo

ZDA-Združene države Amerike

OZN-Organizacija združenih narodov

IRGC-(*Islamic Revolutionary Guard Corps*) Islamska revolucionarna garda

AMAL-(*Lebanese Resistance Detachments*) Bataljoni libanonskega odpora

PLO-(*Palestinian liberation organization*) Palestinska osvobodilna organizacija

MOIS-(*Ministry of Intelligence and Security*) Iranska obveščevalna in varnostna agencija

3 IRAN

Islamska republika Iran (*Jomhuri-ye Eslami-ye Iran*) je država, ki se nahaja v centralni Evroaziji in je glede na velikost ozemlja 18. največja država na svetu z več kot 66 milijoni prebivalcev. Uradna vera v Iranu je šiitski islam, kar je določeno tudi z iransko ustavo. Približno 98 odstotkov iranskega prebivalstva je muslimanske veroizpovedi, ostali državljani pa so kristjani, Judje, itd. Med muslimani prevladujejo šiiti, ki predstavljajo 89 odstotni delež vseh muslimanov v državi, število sunitov pa dosega le okoli 10 odstotni delež vseh muslimanov (CIA World Fact Book 2009a). Ustava poleg uradne muslimanske vere navaja še krščansko in judovsko vero ter *Zoroastrianizem* kot dovoljene religije manjšin v Iranu. Čeprav so te tri vere uradno dovoljene, se morajo verniki teh religij oblačiti v skladu z muslimanskimi družbenimi načeli, upoštevati pa morajo tudi razlike ter obnašanja med spoloma v muslimanski družbi in na splošno v javnosti. Pripadnikom manjšinskih religij tudi sicer ni dovoljeno opravljati višje funkcije v državnih ministrstvih (Library of Congress 2008).

Država Iran se je do leta 1935 imenovala in bila bolj znana kot Perzija. Vse do leta 1979 je bil Iran monarhija, vodstvo države pa se je gospodarsko in politično povezovalo z Zahodom. Zaradi nestrinjanja z zunanjo politiko iranske monarhije je leta 1979 v Iranu prišlo do islamske revolucije, s pomočjo katere so šiitske konzervativne klerikalne skupine odpravile dotedanjo monarhijo, Iran pa je s pomočjo plebiscita postal islamska republika šiitov. Vendar pa je nov iranski politični sistem že leta 1980 naletel na velik izziv, saj se je začela osem letna krvava vojna z Irakom, na koncu katere ni bilo zmagovalne strani in v kateri je življenje izgubilo okoli 200.000 Irancev. Po vojni se je oblast v Iranu utrdila, islamska revolucija pa okrepila in radikalizirala (CIA World Fact Book 2009a). Iranski državni politični sistem je vse odtlej z verskimi vrednotami prežeta mešanica teokracije in demokracije, iranski pravni sistem pa temelji na islamskem oziroma šeriatskem pravu. Oblast se deli na tri veje: izvršilno, zakonodajno ter sodno. Najvišji predstavnik države je Vrhovni voditelj (*Supreme Leader*), ki ima v rokah nadzor nad vojsko, varnostnimi ter obveščevalnimi službami, usmerja državno politiko, lahko razglasi vojno stanje ali stanje miru, imenuje vojaške poveljnike ter vrhovne sodnike, itd. Vrhovni voditelj odgovarja le Zboru strokovnjakov (*Assembly of experts*), katerega prvotni člani so leta 1979 sestavili Ustanovno listino nove države Iran. V istem obdobju je bila ustanovljena tudi Islamska revolucionarna garda (IRGC). Drugi najvplivnejši

državni akter je predsednik vlade, ki ima glede na teokratsko iransko ustavo v primerjavi z Vrhovnim voditeljem manjšo moč in vpliv pri vodenju države (CIA World Fact Book 2009a). Iranska ustava pri tem strogo narekuje, da je predsednik vlade izrecno lahko samo šiitski musliman (Library of Congress 2008).

Iran je sicer aktivni akter v mednarodnem okolju, za mnoge zahodne države pa zaradi svojega programa bogatenja urana predstavlja resno grožnjo mednarodni varnosti. Država je članica mnogih mednarodnih organizacij, kot so Združeni narodi, Mednarodna agencija za atomsko energijo (IAEA), Mednarodni odbor rdečega križa, Svetovna zdravstvena organizacija, itd. Je tudi podpisnica nekaterih pomembnejših sporazumov, kot je kjotski sporazum, neširjenje jedrskega, biološkega ter kemičnega orožja, itd. Vendar pa je Iran s strani mednarodne skupnosti označen tudi kot država, katera podpira in sponzorira terorizem v Libanonu in po ostalem svetu. Zaradi svojega konstantnega vpletanja v mednarodni terorizem in zaradi svojih teženj po razvoju in posesti jedrskega orožja je Iran posledično gospodarsko sankcioniran s strani OZN, EU ter ZDA (CIA World Fact Book 2009a). Vse do druge zalivske vojne v Iraku, je temeljno vojaško grožnjo Iranu predstavljal *Sadamov* politični režim. S padcem *Sadama Huseina* leta 2003 je ta temeljna regionalna grožnja prenehala obstajati, glede na nenadno veliko vojaško prisotnost ZDA v Iraku pa se je pojavila nova grožnja, saj Iran ZDA smatra za sovražnika, ki želi spremeniti način življenja muslimanov v islamskem svetu (Library of Congress 2008).

Novi revolucionarni iranski politični režim že vse od prevzema državne oblasti večino svoje pozornosti usmerja v Izrael in na Bližnji vzhod. Izraela kot samostojne države ne priznava, saj v njem vidi okupatorja arabskega oziroma islamskega ozemlja ter svetega mesta Jeruzalem. Iranski predsednik *Ahmadinedžad* je leta 2005 svoje sovraštvo do Izraela celo javno izrazil z govorom, v katerem je ostro pripomnil, da bi moral biti Izrael z zemljevida izbrisan (MacAskill 2005). Leta 2006 pa je na konferenci v Teheranu tudi javno zanikal holokavst in s tem razburil mednarodno javnost ter judovsko skupnost po celem svetu (Schorr 2006). Čeprav med Iranom in Izraelom do neposrednih vojaških spopadov še ni prišlo, pa se Iran že več desetletij trudi vplivati na potek dogodkov na Bližnjem vzhodu s podpiranjem lokalnih islamskih gibanj in tako posredno vodi boj proti Izraelu. Glavni instrument uveljavljanja iranskih geostrateških interesov v Libanonu predstavljajo libanonska muslimanska gibanja, med katerimi je najizrazitejša povezava med Iranom in Hezbolah.

4 LIBANON

Vse do dvajsetega stoletja je bil Libanon del otomanskega cesarstva. Po razpadu cesarstva, ob koncu prve svetovne vojne, je administrativno upravljanje libanonskega ozemlja prevzelo Društvo narodov, ki je ozemlje razdelilo na pet upravnih provinc. Upravljanje petih območij, katera sestavljajo današnji Libanon, je bilo kmalu predano Franciji, ki je ozemlje imela pod nadzorom vse do izbruha druge svetovne vojne. Libanon je s pomočjo mednarodne skupnosti postal samostojen leta 1943, zadnje francoske sile pa so državo zapustile leta 1946. Še preden je Libanon postal samostojen, je bilo zaradi raznolikosti verske sestave libanonskega prebivalstva potrebno predhodno sestaviti ustrezno Ustavo, v kateri bi bile zastopane vse libanonske verske skupine. Ustava sodobnega Libanona je bila sprejeta leta 1926 in je določila porazdelitev politične moči med različne verske skupine. Po tej poti naj bi bila zagotovljena politični red ter stabilnost v državi, saj naj bi bile vse verske skupine glede na zastopnost v politiki zadovoljne. Vendar pa so se v zgodovini samostojnega Libanona intervalno izmenjavala obdobja politične stabilnosti ter nemirov, medtem pa je glavno libanonsko mesto Bejrut postalo regionalno gospodarsko, finančno in trgovsko središče. To vlogo je Bejrut obdržal vse do izbruha krvave libanonske državljanske vojne, ki je leta 1975 izbruhnila zaradi družbenih in verskih nesoglasij v libanonski politiki (CIA World Fact Book 2009b).

V obdobju državljanske vojne se je med seboj bojevalo več lokalnih krščanskih in muslimanskih skupin. V vojno so se medtem s svojimi interesi pod pretvezo mirovništva vmešavali tudi nekateri mednarodni akterji. Svoje sile so na območje poslale tako sosednje države (Izrael, Sirija) kot bolj oddaljene države (Iran, ZDA, Francija, itd.). V tem času so se prvič pojavili samomorilski bombni napadi nad predvsem tuje vojaške cilje v Libanonu, zaradi katerih so Libanon kmalu zapustile vse Zahodne mirovniške sile. Pojavila so se tudi nova zaveznitva med radikalnimi muslimanskimi skupinami in nekaterimi državami. Libanon je postal glavno prizorišče za razvoj odnosa in sodelovanja med Iranom ter Hezbolahom. Država za Hezbolahove pripadnike predstavlja dom in izvor gibanja, medtem ko za Iran zaradi meje z Izraelom predstavlja pomembno strateško lego, od koder lahko posredno bije boj proti Izraelu. Vojna se je s pomočjo OZN zaustavila po 16. letih, v tem času naj bi življenje izgubilo skupaj okoli 100.000 oseb z vseh vpletenih stranih (Global Security Organization 2006b).

Libanon danes obsega ozemlje veliko 10.425 km². Na severu in vzhodu meji na Sirijo, na jugu meji na Izrael, celotni zahodni del pa obdaja Sredozemsko morje. Je edina država v regiji, katera nima problemov s pomanjkanjem pitne vode, vendar pa tudi ni ravno bogata z naravnimi viri. Prebivalstvo države je etnično in versko raznoliko, saj vključuje številne krščanske in muslimanske sekte (v Libanonu je priznanih 17 različnih verskih sekt). Prevladujoče religije po številu pripadnikov so kristjani (*Maroniti*, Arabci, Armenci) ter muslimani (suniti, šiiti, *alaviti*). Po ocenah v Libanonu živi 4.017.095 prebivalcev (ocena julij 2009, CIA World Fact Book 2009b), od tega je približno 60 odstotkov muslimanov, ostalo so večinoma kristjani, nekaj pa je tudi pravoslavnih Grkov. Maloštevilna judovska skupnost se je izselila ob izbruhu državljanske vojne. Med državljane Libanona se ne šteje okoli 200.000 palestinskih beguncev, ki so pribežali v begunska taborišča med arabsko-izraelskimi vojnami. Begunci imajo glede na svoj status omejene državljanske pravice (Collelo 1987). Politični sistem Libanona je parlamentarna demokratična republika. Razdelitev vladnih položajev v Libanonu že od nastanka sodobne države naprej temelji na pripadnosti posameznika eni izmed verskih sekt v državi. Z ustavo je določeno, kateri predstavniki določene religije bodo zasedali katero državno mesto. Na ta način je libanonski politični sistem sestavljen po načelu uravnoveženosti in sodelovanja med različnimi vejami oblasti. Za pripadnike najvplivnejših verskih skupin v državi so bile ustanovljene tri najvišje funkcije:

- predsednik države, ki mora biti glede na ustavo iz vrst krščanskih maronitov,
- predsednik vlade, ki mora biti iz vrst sunitskih muslimanov,
- predsednik parlamenta, ki mora biti iz vrst šiitskih muslimanov, podpredsednik parlamenta pa mora biti iz vrst pravoslavnih Grkov (Collelo 1987).

V prvi polovici dvajsetega stoletja so bili kristjani v Libanonu številčno močnejši od muslimanov, vendar pa se je v začetku druge polovice dvajsetega stoletja v državo priselilo večje število muslimanov iz drugih arabskih dežel in tako (tudi s pomočjo večje rodnosti) so le-ti v Libanonu postali večinska skupina. Religija v tej državi določa družbeno in politično identifikacijo posameznika in ne služi le čaščenju boga. Religija je v Libanonu politično obravnavana s strani sistema verskih kvot pri razdelitvi oblasti, položajev posameznika ter privilegijev. V praksi to pomeni, da so pripadniki ene religije skupaj povezani na osnovi njihove izpovedne pripadnosti, kar vpliva na družbeno in politično življenje (MERIA 2007).

5 HEZBOLAH

5.1 Okoliščine nastanka organizacije

Z nastankom samostojne države Libanon leta 1943 so si državno oblast med seboj razdelili predstavniki najvplivnejših religij v državi. Z razdelitvijo oblasti so bili najmanj zadovoljni ravno šiitski muslimani Dvanajstniki¹, saj je bilo mesto predsednika parlamenta zgolj simbolično, v upravo pa tudi niso dobili pomembnejšega ministrstva. Poleg tega so kristjani po številu sedežev prevladovali tudi v parlamentu. V nasprotju s kristjani in sunitskimi muslimani, ki so bili družbeno in politično dobro organizirani ter izobraženi, so bili šiiti v prvih desetletjih samostojne države na dnu libanonske družbene lestvice. Večinoma so bili neizobraženi delavci in kmetje, opravljali so manjše funkcije na področju državne uprave in vojske. Živel so večinoma na podeželju medtem, ko so suniti poseljevali urbana okolja. Leta 1974 so se libanonski Dvanajstniki začeli medsebojno povezovati pod šiitsko organizacijo AMAL in tako organizirano pričeli z uveljavljanjem svojih interesov v državi. Ustanovitelj organizacije, *Musa al Sadr*, se je po zgledu sunitskih muslimanov začel povezovati z muslimanskimi šiiti iz celotnega muslimanskega sveta (največja zaveznika sta postala Iran in Sirija²). Pod njegovim vodstvom so libanonski šiiti kmalu postali politično, družbeno in ekonomsko pomembnejši akterji libanonske politike (Šterbenc 2005, 416, 8).

Izbruh krvave državljanske vojne v Libanonu (1975-1991) je bil ključnega pomena za nastanek organizacije Hezbolah. V tej vojni so se med seboj borile prevladujoče krščanske skupine (krščanske milice imenovane Libanonska fronta) proti libanonskim muslimanom (Libanonsko nacionalno gibanje) in palestinskim beguncem, katerih borci so sestavljali PLO. Pripadniki krščanskih milic so sistematično pričeli s preganjanjem muslimanov in z etničnim čiščenjem muslimanskih naselij. Izvajali so ostre boje proti muslimanom v Libanonu, zagrešili so tudi množične poboje muslimanskih beguncev v begunskih taboriščih. Krščanske milice so imele čedalje večjo podporo Izraela, ki se je leta 1982 aktivno vmešal v vojno z

¹ (*Isna Ašarija*), naziv izhaja iz obdobja čaščenja dvanajstih imamov, kateri so delovali med leti 656 in 874. So najštevilčnejša podskupina šiitskega islama (Šterbenc 2005, 115, 6).

² Sirija namenja svojo podporo Hezbolahu predvsem zaradi skupnega sovražnika (Izrael) ter zaradi naklonjenosti palestinskim beguncem v Libanonu (Byman 2005, 37).

vojaškimi vdorom v Libanon vse do Bejruta. Muslimani, ki so se do leta 1982 že borili zoper krščansko nadoblast v Libanonu, so se istega leta začeli upirati tudi izraelski okupaciji Libanona. Razmere v Libanonu se z vstopom mednarodne skupnosti (predvsem ZDA in Francija, ki sta v Libanon poslali pripadnike mirovnih sil) na prizorišče niso kaj dosti izboljšale. Nameščene mednarodne mirovne sile naj bi bile pri preprečevanju sovražnosti med sprtimi skupinami nepristranske, vendar pa so v očeh muslimanov na spornem območju kmalu po prihodu v Libanon začele politično in vojaško podpirati krščanske milice. Ob vsem tem so v Libanonu začele nastajati radikalne muslimanske skupine, ki so imele cilj izgnati Izraelce in pripadnike zahodnih mednarodnih oboroženih sil iz Libanona. V boju proti okupatorju so začeli uporabljati tudi samomorilske bombne napade in atentate. Najodmevnejši je bombni napad na objekt v Bejrutu (1983), kjer so bili nastanjeni ameriški marinci in francoski vojaki, ki so na območju Libanona delovali v sklopu mednarodnih mirovnih sil. V napadu je življenje izgubilo 265 Američanov in 58 Francozov. Samomorilski bombni napad je bil izveden tudi na ameriško veleposlaništvo v Bejrutu, v katerem je umrlo 63 ljudi. Za napade naj bi bilo med drugim odgovorno tudi islamsko gibanje Hezbollah³, ki je bilo uradno ustanovljeno leta 1982 v Libanonu, kot odgovor na izraelsko invazijo Libanona. Skupina libanonskih šiitskih muslimanov se je pod vplivom in po zgledu iranske islamske revolucije razglasila za »Božjo stranko«⁴ s ciljem oblikovanja oboroženih enot islamskega upora za osvoboditev okupiranega libanonskega teritorija ter izгона izraelskih sil. Gibanje je sestavljeno iz politične ter vojaške veje organizacije, del pripadnikov gibanja Hezbollah pa sestavlja tudi eno izmed naj smrtonosnih terorističnih skupin v regiji. Je krovna organizacija libanonskih radikalnih islamsko šiitskih skupin in gibanj, ki so obstajale pred njeno ustanovitvijo (Ovendale 1999, 229-45).

5.2 Vodstvo in organizacijska struktura

Najvišji vladajoči organ organizacije je Svet za sprejemanje odločitev oziroma Posvetovalni svet (*Shura*), katerega imenujejo najvišji verski organi v skupini. Sestavljen je iz devetih članov, sedem Libanoncev in dva Iranca, ki predstavljata interese Irana v organizaciji

³ Gibanje je znano tudi kot Islamsko gibanje za osvoboditev Palestine, Revolucionarna organizacija pravičnosti, Organizacija zatiranih (Global Security Organization 2006a).

⁴ Hezbollah ali *Hizballah* v prevodu pomeni »Božja stranka« (Pettiford 2005, 85).

Hezbollah. Posvetovalni svet od leta 1992 dalje vodi *Sayyed Hassan Nasrallah*, ki je nasledil *Sheikha Abbasa Musawija*, katerega so ubile izraelske oborožene sile. *Nasrallah* ima v organizaciji popolno oblast in moč sprejemanja odločitev, uživa tudi odkrito podporo Irana. Usmerja vse vidike programa organizacije (politične, družbene, vojaške in operativne), nosi odgovornost za Hezbollahove politične in teroristične dejavnosti, katere so v skladu s strategijo in vizijo prvega voditelja islamske revolucije v Iranu, *Ayatollaha Homeinija*. Dejavnosti organizacije so podrejene tudi interesom Hezbollahovih privržencev, šiitskih muslimanov v Libanonu ter interesom pokroviteljev iz Irana in Sirije.

Hezbollah ima pet odborov, ki so podrejeni Posvetovalnemu svetu. Na čelu vsakega odbora je eden izmed članov Posvetovalnega sveta. Ti odbori so:

- Izvršilni odbor: sestavljajo ga vodje oddelkov. Odgovorni so za družbene in kulturne aktivnosti znotraj organizacije, za izobraževanje, zaposlovanje, pridobivanje novih kadrov, itd. Pod njihovo pristojnost spadajo tudi postopki in aktivnosti delovanja skupine.

-Parlamentarni odbor: sestavljen iz Hezbollahovih parlamentarnih članov, se ukvarja s političnimi zadevami na libanonskem političnem prizorišču, je odgovoren za implementacijo Hezbollahovih interesov in politike v libanonskem parlamentu.

-Politični svetovalni odbor: sestavlja ga Analitični komite, ki Posvetovalni svet zalaga s političnimi analizami, spremljati mora odnose z vsemi političnimi gibanji in političnimi strankami v državi. Promovira politiko organizacije znotraj in zunaj Libanona.

-Odbor za Džihad: zadolžen za islamski odpor in islamsko sveto vojno. Člani odbora so zadolženi za vojaške in teroristične operacije znotraj in zunaj Libanona. Naloge odbora vključujejo novačenje rekrutov, opremljanje, usposabljanje, skrb za varnostne zadeve v organizaciji, itd. Odbor je podrejen izključno Posvetovalnemu svetu.

-Sodni odbor: sestavljen iz sodnih strokovnjakov, svetovalcev in predstavnikov, ki v okviru šeriatskega prava članom Hezbollaha svetujejo glede sodb, prekrškov ter ostalih pravnih zadev (Azani 2006).

Poleg petih odborov je izrednega pomena tudi oddelek za informiranje, ki upravlja lastni časopis, radijski ter televizijski program (*al Manar*). Oddelek je podrejen izključno voditelju Hezbollaha, vodja tega oddelka pa je član Posvetovalnega sveta. Temeljna ideja delovanja

odborov in oddelkov je centralizirano vodstvo, ki nadzoruje vse vidike organizacije, tako politično-družbene kot vojaško-teroristične (Azani 2006).

5.3 Območje delovanja in dejavnosti

Hezbollah deluje tako na lokalni in regionalni ravni kot tudi na mednarodni ravni. Primarno območje delovanja je predvsem južni del Libanona ob meji z Izraelom ter južni del glavnega libanonskega mesta Bejrut, kjer prevladujejo šiiti. Ob meji s Sirijo (dolina *Beka*) se nahajajo postojanke za urjenje borcev in teroristov, sedež, uradi in poveljstvo organizacije pa se večinoma nahajajo v južnem Bejrutu. Poleg tega naj bi organizacija imela teroristične celice tudi v tujini, predvsem v ZDA, Evropi, Južni Ameriki in Afriki. Te skupine naj bi se v tujini ukvarjale s tihotapstvom orožja, drog in ostalega prepovedanega blaga. Organizacija se tako preko tujine delno oskrbuje s financami, orožjem ter ostalimi sredstvi. Hezbollah v libanonskem političnem sistemu deluje kot enakopravna politična stranka, izven libanonskega političnega sistema pa je praktično država v državi, saj nadzoruje posamezne predele libanonskega območja, kjer veljajo zakoni in družbena načela organizacije. Uživa tudi močno podporo in odobravanje velikega števila libanonskih šiitskih državljanov (Azani 2006).

Pripadniki Hezbollaha so si že takoj po ustanovitvi organizacije, zaradi ostrega in učinkovitega oboroženega odpora proti pripadnikom izraelskih oboroženih sil in proti južni libanonski armadi, v muslimanskem svetu prislužili ugled in pridobili legitimnost za svoj obstoj v Libanonu. Njihove dejavnost so med libanonsko državljansko vojno vključevale napade na izraelske postojanke v Libanonu, miniranje cest in vozil, postavljanje zased konvojem, itd. Začeli so se posluževati tudi samomorilskih bombnih napadov na cilje, kjer je delovalo osebje iz zahodnih držav (ameriška in francoska vojašnica, ameriško veleposlaništvo v Bejrutu, itd). V Libanonu so začeli ugrabljati in zadrževati zahodne in izraelske talce. Do leta 2000, ko so se izraelski vojaki iz Libanona umaknili, so pripadniki Hezbollah izraelske tarče napadali predvsem v Libanonu. Ko so Libanon zapustili zadnji Izraelci, se je organizacija začela usmerjati na širjenje in krepitev svojih destruktivnih dejavnosti v samem Izraelu. Proti Izraelu je začela delovati na štiri glavne načine:

-čez meje v Izrael pošilja teroriste in kolaboracioniste, ki mejo prehajajo s pomočjo ponarejenih listin,

-v Izraelu, na območju Judeje in Gaze ustanavlja teroristične celice/skupine

- izvaja čezmejne operacije v obliki tihotapljenja teroristov, orožja ter ostalih sredstev,
- finančno podpira palestinske organizacije in radikalne skupine.

Svoje sovraštvo pa javno izražajo tudi do ZDA, saj so se jim Američani resno zamerili s podpiranjem libanonskih kristjanov, še hujše pa je njihovo zavezništvo z Izraelom (Global Security Organization 2006a).

6 POVEZAVE MED IRANOM TER HEZBOLAH

Iran je po revoluciji postal eden izmed glavnih akterjev na Bližnjem vzhodu, saj je iranska vlada s svojimi kontroverznimi načeli, izjavami in dejanji poskrbela, da je mednarodna skupnost bodisi zaradi razvijanja iranskega jedrskega programa bodisi zaradi javnih pozivanj k izbrisu Izraela z zemljevida, glede varnosti v regiji in glede širše, globalne varnosti upravičeno zaskrbljena. Temeljni vir ogrožanja varnosti povzroča vse bolj vidna in čedalje močnejša povezava šiitov v islamskem svetu. V mednarodni skupnosti že prihaja do terminov, kot je recimo šiitska os med Iranom, Irakom, Sirijo ter organizacijo Hezbolah v Libanonu. Nekateri državni voditelji se takšnega pakta bojijo celo bolj, kot pa iranskega bogatenja urana. Tako Izrael in ZDA kot nekatere arabsko sunitske in vahabitske države (Egipt, Jordanija in Savdska Arabija) Hezbolah označujejo kot nevarno iransko stvaritev, s pomočjo katere Iran promovira svoje radikalne ambicije in je integralni del nevarnega širjenja šiitskega bloka v regiji (Fuller 2007). Iran je s strani nekdanjega ameriškega predsednika *Busha* označen kot vodilna država pri sponzoriranju terorizma (McElroy 2008). Nekateri politiki Hezbolah celo označujejo za marionetno organizacijo, nad katero ima Iran popolno oblast. Vendar pa jim nekateri strokovnjaki nasprotujejo in menijo, da je odnos med Iranom ter Hezbolah soroden odnosu med ZDA in Izraelom. Iran v organizaciji Hezbolah vidi ključnega akterja v libanonski politiki, obenem pa Hezbolah igra tudi vlogo tistega akterja, ki varnostno ogroža Izrael in omejuje njegov manevrski prostor v regiji, hkrati pa bi v primeru izraelskih zračnih napadov na iranske jedrske objekte pripadniki Hezbolah igrali ključno vlogo pri izvajanju skupnih povračilnih udarcev (United Kingdom Parliament 2008).

Medsebojna povezava oziroma odkrito zavezništvo med politično, vojaško in teroristično organizacijo Hezbolah ter Iranom za marsikateri politični režim v regiji pomeni napetost,

strah in grožnjo. Iran in Hezbolah kot dve izmed najaktivnejših in neposrednih muslimanskih sil na Bližnjem vzhodu, predstavljata svojevrstni šiitski fenomen. Njunu medsebojno zavezanost temelji na številnih aspektih. Imata skupne cilje, skupno ideologijo, povezani sta tudi religiozno. Iran si lahko, kot samostojna in suverena država z dokaj razvitim gospodarstvom, bogatimi naftnimi črpališči in viri zemeljskega plina ter z obsežnejšim teritorijem, brez težav privošči podporo in sponzorstvo organizacije Hezbolah, tako politično kot materialno.

6.1 Ideološka povezava

Hezbollahova ideologija je pretežno pod vplivom dveh glavnih družbeno političnih oblikovanj Bližnjega vzhoda. Prevladuje pojav dolgoročnega posvečanja muslimanov in Arabcev k odporu proti prevladi zahodnega sveta v arabskem svetu in pa napor verskih ter etničnih manjšin pri samovključevanju v politične sisteme držav, kjer vlada prevladujoča skupina. To šiitsko ideologijo in načela, katera je Hezbolah ob nastanku posvojil, je izoblikoval iranski verski voditelj *Homeini* ob iranski islamski revoluciji. Določil je šest glavnih načel, s katerimi ureja in krepi položaj šiitov v muslimanskem in arabskem svetu. S prvim načelom upravičuje šiitski aktivizem kot legitimen, saj so bile manjšinske šiitske skupnosti v muslimanskih državah pred *Homeinijevo* vlado zatirane in pasivne. Z iransko islamsko revolucijo so se šiiti na poziv *Homeinija* začeli politično prebujati in uveljavljati, pri čemer pa je uporaba nasilja pri ovirah na poti šiitskemu uspehu povsem legitimna. Glavno sporočilo voditelja namiguje, da se morajo zatirani šiiti začeti upirati zatiralcem.

Homeini v drugem načelu označuje muslimanske države, ki ne ravnajo v skladu s šeriatskim pravom, za skorumpirane in kolaboristične politične režime, katerim zaradi izgube legitimnosti v muslimanskem svetu ne gre zaupati in jih je potrebno takoj strmoglaviti, saj takšne muslimanske države ogrožajo način vzpostavitve idealne muslimanske skupnosti s popolnim spoštovanjem in izvajanjem islamskega prava in tako ogrožajo izraziti šiitski ideološki element.

Iz drugega izhaja tretje načelo, v katerem *Homeini* poziva vernike k Sveti vojni (džihad) proti skorumpiranim muslimanskim državam in proti Zahodu, s pomočjo česar ideja o enotnem in močnem muslimanskem narodu v arabskem svetu preide do izraza. V četrtem načelu *Homeini*

opredeljuje dva glavna in največja sovražnika Islama. ZDA kot Veliki satan in Izrael kot Mali satan (Elie Alagha 2006, 104-20). Tako Hezbollah kot Iran interpretirata nastanek in obstoj Izraela kot resno vmešavanje Zahoda v arabsko-muslimanski svet. Hezbollah državo Izrael označuje za ilegalno in izključno judovsko državo, ki je bila ustanovljena na podlagi nasilja nad Palestinci, katerim je bilo odvzeto ozemlje in pravice do preživetja (Fuller 2007, 142).

V petem načelu *Homeini* definira pojem žrtvovanja in samožrtvovanja oziroma mučeništva. Vernike poziva k pripravljenosti žrtvovanja lastnega življenja in življenja bližnjih za potrebe džihada v boju proti sovražnikom muslimanske vere. Predvsem zaradi tega načela so muslimanski uporniki in aktivisti (teroristi) za doseg svojih ciljev začeli uporabljati taktiko samomorilskih bombnih napadov, saj niso imeli pogojev oziroma dovolj razvite vojske za simetrični boj s tehnološko bolj razvitim sovražnikom. To taktiko je v začetkih svojega delovanja začel uspešno uporabljati Hezbollah, čigar uporaba samomorilskih bombnih napadalec proti nasprotnikom (proti tujim državljanom in proti Izraelcem) je dosegla vrhunec v Libanonu med leti 1983-1985.

Šesto načelo določa, da morajo islamsko državo brezpogojno voditi zgolj islamski verski učenjaki, saj so samo oni sposobni interpretacije Božje besede in ravnanja v skladu z Božjimi načeli. Načelo verske oblasti je posebna značilnost radikalnih šiitskih skupnosti, med katere spada tudi Hezbollah, ki se načela strogo drži (Elie Alagha 2006, 104-20).

Hezbollah se je, kot radikalna šiitska skupina, pri snovanju svojih ciljev in razlogov obstoja zgledoval po *Homeinijevih* načelih in v skladu s svojim delovanjem prevzel velik del iranske ideologije. Ob svoji ustanovitvi si je v skladu s to ideologijo zadal temeljne cilje. Do leta 1990 je javno stremel k preoblikovanju tedanjega Libanona v popolnoma islamsko državo, ki bi bila preoblikovana po načelih islamske revolucije. Hezbollahov voditelj te ideje od leta 1990 dalje ni več javno izražal, saj je bilo iz Libanona najprej potrebno pregnati celotne izraelske sile, za kar pa je bila poleg vojaške moči potrebna tudi legitimnost za obstoj in delovanje Hezbollaha ter zaupanje Libanoncev. Pregon izraelskih in ostalih tujih vojaških sil iz Libanona je predstavljal Hezbollahov primarni cilj, katerega so člani organizacije z velikimi naporii tudi dosegli, saj so iz območja med libanonsko državlansko vojno pregnali tako pripadnike zahodnih sil kot izraelske oborožene sile do konca leta 2000. Kljub takšnemu velikemu dosežku pa pripadniki Hezbollah še ne mirujejo, saj se njihov boj proti izraelski ilegalni

okupaciji manjšega področja ob libanonsko-izraelski meji (*Sheeba farms*) nadaljuje, nadaljuje pa se tudi boj za osvoboditev političnih in vojaških muslimanskih zapornikov v Izraelu ter boj proti izraelski kraji pitne vode iz libanonskih vodnih virov. Pravzaprav želi Hezbollah Izrael popolnoma vojaško poraziti in ga kot državno tvorbo uničiti, saj je po njihovem mnenju zgolj popolno uničenje edina pot za osvoboditev Jeruzalema in ostalega okupiranega palestinskega ozemlja. V skladu s tem ciljem so Hezbollahovi pripadniki ideološko primorani k stalnemu boju proti Izraelu z vsemi razpoložljivimi sredstvi in na vseh področjih. Posledično Hezbollah Izraela, kot države ne priznava, prav tako pa zavrača kakršne koli morebitne sporazume in miroljubno sobivanje z Izraelom. S svojo brezkompromisno držo pri ravnanju z Izraelom želi biti zgled ostalim radikalnim islamskim skupinam in tudi muslimanskim državam, hkrati pa kritizira tiste akterje, ki se z Izraelom pogajajo in sklepajo sporazume (Azani 2006).

6.2 Religiozna povezava

Muslimanski verniki se znotraj islamske vere delijo predvsem na dve večji muslimanski skupini: na sunite, ki predstavljajo večino vernikov muslimanske vere in na šiite, ki predstavljajo približno 16 odstotkov vseh muslimanov. Do porazdelitve enotne muslimanske vere na dva tabora (šiiti in suniti) je prišlo kmalu po smrti ustanovitelja muslimanske vere, preroka *Mohameda*, ko so se med muslimani začela deliti mnenja o naslednistvu preroka. Del muslimanov (kasnejši suniti) se je strinjal, da mora biti *Mohamedov* naslednik izbran s soglasjem pripadnikov skupnosti muslimanskih vernikov, medtem ko se je drugi del muslimanov (kasnejši šiiti) zavzemal za naslednika, ki izhaja iz neposrednega *Mohamedovega* potomstva. Pripadniki taborov se niso uspeli uskladiti, zaradi česar so nesoglasja znotraj islamske vere naraščala in se celo sprevrgla v vojne med muslimani. Razlog za ločitev obeh skupin je zgolj političen, saj je sporno le vodenje muslimanske skupnosti, medtem ko spor ni temeljil na razliki v verski doktrini in avtoriteti (Šterbenc 2005, 67). Vendar pa so bili šiiti zaradi manjšega števila pripadnikov te vere močno depriviligirani in v bojih za uveljavitev svojih načel ter ideologije niso imeli veliko prednosti. Šiiti zato od svojega nastanka naprej v muslimanskem svetu prevzemajo vlogo tradicionalnega opozicijskega gibanja, zaradi česar so se skozi zgodovino vse do danes zatekali k oboroženemu upor in nasilju proti vladajočim večinskim skupinam, ki so manjšine zatirale (Šterbenc 2005, 100). Posamezni šiitski voditelji pa so šiitske skupnosti navdihovali in jih spodbujali tudi k mučeništvu oziroma k mučeniški smrti (Šterbenc 2005, 83).

Libanonski šiiti, Dvanajstniki, so bili v prvih letih samostojnega Libanona močno diskriminirana in neveljavljena skupnost v državi. Velike spremembe in napredek, ki so ga libanonski šiiti začeli doživljati v drugi polovici dvajsetega stoletja, so bile plod krepitve šiitske skupnosti v muslimanskem svetu, okrepljene zlasti z iransko islamsko revolucijo leta 1979. Čeprav se zdi, da so se iranski in libanonski šiiti medsebojno začeli povezovati šele v dvajsetem stoletju, so prve povezave med muslimanskimi šiiti v Iranu in današnjem Libanonu znane že iz šestnajstega stoletja, ko je oblast v Iranu prevzela nova dinastija in je želela odpraviti tradicionalni sunitski islam ter prevzeti šiizem. Tedanji iranski glavarji nove dinastije so pri verski reformi potrebovali pomoč in duhovno vodenje šiitskih verskih učiteljev, ki bi med iransko sunitsko ljudstvo uveljavili šiizem ter jih v duhu vere tudi izobrazili. Klicu so se odzvali libanonski šiitski učitelji, ki so pripotovali v Iran in sunite začeli spreobračati v šiite. Med pomembnejšimi šiitskimi učitelji so bili člani družine *al-Sadr*, katere danes živeči potomci so za šiite ravno tako pomembni. Šiitski učitelji so svoje delo pred stoletji uspešno opravili, v dvajsetem stoletju pa so bili znova poklicani k opravljanju podobnih dolžnosti. Ko se je libanonska šiitska skupnost v šestdesetih letih dvajsetega stoletja začela politično in družbeno povezovati, je potrebovala dobro izobražene in karizmatične šiitske učitelje, ki bi to skupnost v duhu šiitske religije pomagali izoblikovati. Libanonska skupnost je zato pozvala člana družine *al-Sadar* v Iranu, naj se vrne nazaj v Libanon in priskoči na pomoč tamkajšnjim šiitom. *Musa al-Sadar* se je klicu odzval, v svojih letih delovanja je v Libanonu pustil velik vtis, saj je z ustanavljanjem šol, bolnišnic, ter političnih institucij dosegel velike spremembe za šiite v Libanonu. Šiitsko skupnost v Libanonu je občutno okrepil in osamozavestil (Fuller 2007, 141-2).

Šiiti so v muslimanskem svetu od svojega nastanka in vse do danes težili k izboljšanju svojega položaja, statusa in moči. Z vsako muslimansko in arabsko državo, kjer so se šiiti povzpeli na oblast, je šiitska skupnost med muslimani pridobila na moči in spoštovanju. Šiitska skupnost je v islamskem svetu z iransko islamsko revolucijo doživela velik preobrat, saj je Iran začel navdihovati ter povezovati šiite v celotni regiji. Postal je zgled in s svojim izvažanjem islamske revolucije v druge muslimanske države na nek način pričel z iraniziranjem šiitov, kar je pripeljalo do močnega zavezništva med Iranom in Hezbolah tudi po zaslugi religiozne povezave.

6.3 Sodelovanje med Iranom in Hezbolah

Skupni religiozni in ideološki pogledi za Iran in Hezbolah pomenijo temelje medsebojnega sodelovanja in povezovanja. Hezbolah za Iran predstavlja pomembno vlogo v iranski državni in mednarodni varnosti. Skupina predstavlja enega izmed elementov iranske strateške obrambe, saj igra vlogo prve obrambne linije Irana proti Izraelu. V ta namen Iran za Hezbolah letno nameni na desetine milijonov ameriških dolarjev, poleg tega pa organizacijo zalaga tudi s kakovostnim in visoko tehnološko razvitim konvencionalnim orožjem, ki je v Libanon večinoma prepeljan preko sirijskega letališča v Damasku. Celotna operativna infrastruktura Hezbolaha je bila postavljena in zgrajena po zaslugi pomoči Irana. Ta pomoč poleg finančnih sredstev in pošiljk orožja vključuje tudi urjenja in izobraževanja privržencev in osebja organizacije. V zameno za podporo in pomoč je vodstvo Hezbolaha leta 1985 takratnemu iranskemu voditelju *Homeiniju* obljubilo absolutno zvestobo (Byman 2005, 88, 90).

Iran vzpostavitev Hezbolaha v Libanonu vidi kot veliki uspeh pri izvažanju iranske islamske revolucije v mednarodni prostor. Iran tudi po uradnem umiku izraelskih vojaških sil iz Libanona le tega še naprej smatra, kot prvo bojno linijo proti Izraelu, Hezbolah pa pri tem igra ključni faktor v uporabi proti Izraelu. Zaradi teh vzrokov je Iran zadnja desetletja konstantno pomagal izboljševati vojaške zmogljivosti Hezbolaha in utrjeval položaj organizacije v Libanonu, že od samega začetka pa je podpiral nadaljnje oborožene operacije pripadnikov Hezbolaha ob libanonsko-izraelski meji (Azani 2006).

Poleg vojaške in politične pomoči pa Iran finančno pomoč namenja tudi izboljšanju socialnega stanja libanonskih šiitov v državi. Z iranskimi finančnimi sredstvi se gradijo bolnišnice, šole, mošeje, same finance prispejo tudi neposredno do revnih šiitskih državljanov v obliki socialne podpore. Hezbolah tako pridobiva na ugledu ter odobravanju, obenem pa lažje in hitreje rekrutira nove člane (United Kingdom Parliament 2008).

6.3.1 Hezbolah in iranska revolucionarna garda

Na območju Libanona v podporo Hezbolahu deluje vojaški oddelek elitnih pripadnikov Iranske revolucionarne garde, kateri na območju vodijo iranske operacije in predstavljajo neposredno komunikacijo med Hezbolahom in Iranom. IRGC je bila ustanovljena v času

iranske islamske revolucije leta 1979 z osnovnim namenom varovanja novega šiitskega režima v Iranu proti notranjim in zunanjim grožnjam. Kljub temu pa je že v prvem desetletju delovanja močno prestopila osnovna določila svojega mandata, saj so pripadniki garde začeli delovati tudi v tujini. V svojih tridesetih letih delovanja si je pridobila ugled elitne vojaške specialne enote. Njeni pripadniki se urijo v taktikah kopenskega in morskega ter gverilskega bojevanja, izurjeni so za uporabo številnih vrst orožij ter eksploziv. Veterani (višji častniki IRGC) se po upokojitvi preusmerijo v iransko politiko, kjer zasedajo pomembna mesta iranskih veleposlanikov v tujini, mestnih županov, upravnikov iranskih provinc, itd. (Bruno 2009).

Prvi gardisti so na območje Libanona (v dolino *Bekka* ob sirijski meji) prispeli leta 1982. Prvotni namen njihove prisotnosti na območju je bila pomoč sirijskim oboroženim silam v Libanonu, ki so bile vpletene v spopade z mnogo močnejšimi izraelskimi vojaškimi silami. Gardisti pa so imeli tudi sekundarne naloge, med katerimi je bilo skrivno širjenje iranske revolucije med tamkajšnjimi šiitskimi skupnostmi. Njihovo število je v Libanonu sprva dosegalo 1000 oboroženih mož, številka se je kmalu zatem dvignila na 1500, nato pa se je skozi leta do danes ustalila na 500 do 800 pripadnikov (Byman 2005, 82).

Pripadniki IRGC v okviru vojaške podpore Hezbolahovim borcem v Libanonu nudijo nasvete in ideje pri napadih na izraelske sile in cilje. Ta podpora vključuje predvsem naslednja sredstva:

- 1) konvencionalno vojaško taktično in operativno urjenje ter usposabljanje pripadnikov Hezbolaha. Vključuje tudi nadgrajevanje znanja, pridobivanje izkušenj in napredno urjenje neposredno v Iranu. Pripadniki militantnega krila organizacije se urijo v duhu vojaške in gverilske taktike, spoznavajo načine in sredstva komuniciranja, urijo se v izdelavi in uporabi eksplozivnih sredstev, spoznavajo tudi postopke in načine opazovanja in nadzora ter ostalih vojaških metod.

- 2) sredstva logistike oziroma transport vojaških in drugih sredstev v Libanon preko sirijskega letališča s pomočjo pripadnikov Iranske Revolucionarne garde, na podlagi česar so bile zgrajene vojaške in operativne zmogljivosti Hezbolaha. V Libanon je bilo tako poleg osnovnega pehotnega orožja in streliva pripeljanega tudi veliko visoko kvalitetnega orožja.

Arzenal je vključeval, oziroma vključuje protitankovske izstrelke, balistične rakete krajšega dosega, topove, različne protizračne sisteme in rakete, opremo in orožje za pomorsko vojskovanje, itd. Hezbollahovi pripadniki imajo na voljo celo brezpilotna izvidniška letala in pa napredni sistem raket zemlja-zemlja daljšega dosega, s katerim so poleti leta 2006 napadali pretežno severno območje Izraela (Azani 2006).

S posebnim urjenjem so gardisti pomagali formirati tudi Hezbollahovo posebno enoto za pomorsko bojevanje, katera je sestavljena iz oddelka potapljačev in oddelka specialne enote komandosov, izurjenih za površinske pomorske napade. Hezbollahovi komandosi so v libanonskem konfliktu z Izraelom leta 2006 ob pomoči gardistov proti izraelski bojni ladji izstrelili raketo, katera je cilj zadela uspešno. Pripadniki IRGC so Hezbollahu pomagali zgraditi tudi določeno infrastrukturo. V Libanon so prepeljali na desetine iranskih inženirjev in tehnikov, zamaskiranih v osebje iranskega veleposlaništva. Ti strokovnjaki so v južnem Libanonu pomagali pri konstruiranju in gradnji 25 kilometrov dolgega tehnološko naprednega podzemnega rova s štirimi vhodi oziroma izhodi, postavljenimi na različnih koncih območja. Rov in vhodi so solidno široki ter visoki, saj obsegajo od 12 do 18 kvadratnih metrov površine in so tako primerni za preprosto in varno premikanje uporniških vojaških sil pod površjem. V dolini *Bekka* so zgrajena tudi podzemna skladišča, kjer Hezbollah in IRGC hranita zaloge orožja in streliva (MEMRI 2006).

6.3.2 Hezbollah in iranska obveščevalna služba

Glede na omenjeno materialno podporo Irana nikjer na svetu ni podobne organizacije, ki bi imela tako lahek in stalni dostop do tehnološko visoko razvitega orožja, kot ga ima Hezbollah. Iran pa se ni ustavil zgolj pri oskrbovanju z orožjem in s financami, saj Hezbollahu pomaga tudi pri gradnji in vodenju teroristične in obveščevalne mreže tako na lokalnem kot na globalnem področju. Iran pri tem uporablja svojo mrežo agentov iranske obveščevalne službe MOIS, kateri delujejo preko iranskih veleposlaništev ne samo na področju Bližnjega vzhoda, temveč tudi drugod po tujini. Iran lahko s pomočjo obveščevalne mreže udari po izraelskih ciljnih praktično kjerkoli po svetu. V preteklosti so agenti MOIS s pomočjo Hezbollahovih lokalnih terorističnih celic že izvedli akcije v tujini. Rezultati preiskave ugrabitve letala kuvajtske letalske družbe v Bangkoku leta 1988 in dveh samomorilskih bombnih napadov na izraelsko veleposlaništvo ter na judovski center v Argentini leta 1992 so pokazali, da so v te

akcije vpleteni Moisevi agenti, ki so sodelovali z lokalnimi Hezbolahovimi celicami. Vendar pa so bile skupine, ki so napade dejansko izvedle, aktivirane izven ciljne države, agenti znotraj ciljne države pa so akcijo načrtovali in pridobili vse potrebne informacije o tarčah. Na ta način dokazi o odgovornosti za napade niso bremenili osebja iranskega veleposlaništva v državi, kjer se je napad odvil (Stratfor 2006).

Odgovornost za bombna napada na izraelsko veleposlaništvo v Argentini je prevzel Hezbolah, ki je napad označil kot povračilni udarec za izraelski atentat na Hezbolahovega voditelja *Musawija*, ki je bil izveden nekaj mesecev prej. Kljub prevzeti odgovornosti pa so argentinske oblasti v preiskavi odkrile, da je bilo v napad posredno vpleteno tudi osebje iranskega veleposlaništva v Argentini. Glavni osumljenec naj bi bil iranski kulturni ataše v Argentini, ki je operacijo domnevno vodil tako rekoč iz svojih poslovnih prostorov na veleposlaništvu, skupino napadalcev pa zalagal z informacijami in potrebnimi sredstvi. Tako Iran kot Hezbolah sta trditve o vpletenosti iranskih državljanov zanikala, kljub temu pa je Argentina izgnala sedem terorizma osumljenih iranskih diplomatov.

Neposrednih dokazov o vpletenosti Irancev v napade argentinske oblasti niso nikoli našle. Obstaja pa teorija o delovanju in izvedbi takšne operacije. Ko je izdan končni ukaz za začetek operacije, ki recimo vključuje atentat, ugrabitev, sabotažo, (samomorilski) bombni napad, itd., se dogodki na iranskem veleposlaništvu v ciljni državi pričnejo odvijati. Moisevi agenti uporabljajo krinko iranskih diplomatov, zaposlenih na iranskem veleposlaništvu. Njihova glavna naloga je vzdrževanje kontaktov s pripadniki oziroma agenti lokalne Hezbolahove teroristične celice. Sekundarne naloge vključujejo zbiranje podatkov o tarči, vohunjenje, finančno podpiranje ter oskrbovanje Hezbolahovih agentov z orožjem, razstrelivom in ostalim materialom potrebnim za izvedbo same akcije. Iranski diplomati, ki so obenem tudi Moisevi agenti, so za snovanje in izvedbo akcij ključnega pomena v državah, kjer je težko dobiti ali v katere je težko pretihotapiti prepovedana eksplozivna in ostala sredstva. Diplomatski predstavnik predmete v državo lahko enostavno pretihotapi preko zaščitene diplomatske pošte in se tako izogne nadzoru varnostnih služb ciljne države.

Večina Moisovih agentov se je izobraževala v državah zahodnega sveta (ZDA, Francija in Velika Britanija). V času izobraževalnega procesa so spoznali zahodno kulturo in družbo, si pridobili znanje večih tujih jezikov, kar jim z dodatno pomočjo uglajenosti in ustreznih

vedenjskih vzorcev omogoča prosto ter lahkotno gibanje v družbenih krogih zahodnega sveta. Moisevi agenti so skupaj z agenti Hezbollahovega militantnega oziroma terorističnega krila organizacije tako sposobni povzročiti nepredstavlljivo škodo in nasilje v skoraj katerikoli državi ali regiji po celotnem svetu (Stratfor 2006).

6.3.3 Iran in Hezbollahovo teroristično krilo

Teheran posebno močan odnos neguje s Hezbollahovim terorističnim krilom organizacije, kateri se bistveno razlikuje od političnega, družbenega in vojaškega krila. Določeni pripadniki Hezbollahovega terorističnega krila naj bi delovali in sodelovali neposredno z iranskimi oblastmi, kar še posebno velja za operacije v tujini. Voditelj Hezbollahovega terorističnega krila in eden izmed naj elitnejših teroristov, *Imad Mugnyah*, je sicer odgovoren *Nasralahu*, obenem pa ima tudi pooblastila za neposredno poročanje Teheranu. *Mugnyah* in nekateri elitni teroristi imajo tako dvojno vlogo. So pripadniki organizacije Hezbollah, delujejo pa tudi po ukazih Irana. Za razliko od večine Hezbollahovih višjih voditeljev imajo ti teroristi zaradi uživanja naklonjenosti Teherana tudi iranske diplomatske potne liste (Byman 2005, 90).

6.4 Hezbollah: marioneta v rokah Irana?

Iran vse od ustanovitve šiitskega gibanja Hezbollah, skupini nudi tako finančno kot vojaško in politično podporo, brez katere Hezbollah v preteklosti in danes ne bi dosegal trenutnih zmogljivosti in sposobnosti. Ko se je v mednarodni skupnosti razširila vest o močni iranski podpori Hezbollahu, je začelo prevladovati splošno mnenje, da je Hezbollah lutka v rokah Irana. Morda je temu bilo tako v zgodnjih začetkih obstoja in delovanja skupine, vendar pa je danes slika nekoliko drugačna. Predvsem v zadnjem desetletju je organizacija Hezbollah občutno razvila svoje zmogljivosti pridobivanja lastnih finančnih in drugih sredstev. Steber pridobivanja finančnih sredstev predstavljajo bogati šiitski trgovci v Libanonu, izrednega finančnega pomena pa so tudi šiitske organizacije, ki s pomočjo trgovskih dejavnosti v južni Ameriki, severni Afriki, ZDA ter tudi v Evropi nabirajo sredstva. Trenutna iranska finančna podpora še vedno velja za velik in pomemben delež, brez katerega bi Hezbollah sicer bil oslabljen in ne bi več bil zmožen izvajati vojaško-gverilskih operacij nad Izraelom, vendar pa zaradi lastnih finančnih virov ne bi bil tudi popolnoma onemogočen. Hezbollah glede na zmožnosti lastnega financiranja tako rekoč lahko deluje samostojno in neodvisno, a bi moral

ob izgubi iranske podpore močno omejiti svoje aktivnosti. Hezbolah zaradi teh dejstev tako v očeh Libanoncev ni neka tuja skupina, ki je bila vsiljena v libanonsko politično skupnost z namenom vmešavanja tuje države v libanonski način življenja. Hezbolahovi pripadniki imajo libanonski značaj in karakteristike, so rojeni in živijo v Libanonu in so zato upravičeni do participacije v libanonski politiki (Fuller 2007, 141).

Iran pa ni edina tuja sila, ki z vmešavanjem v libanonski politični sistem skuša uveljaviti svoje geopolitične interese. Glede na raznolikost lokalnih verskih skupin v Libanonu je država tarča manipulacij in vmešavanj v libanonsko politiko s strani drugih držav že od časa, še preden je Libanon dejansko postal samostojna država. Francija je podpirala libanonske kristjane, medtem, ko je Sirija v zadnjih desetletjih glede na svoje geostrateške interese podpirala kristjane, sunita ali šiite. Večina sunitsko arabskih držav (Jordanija, Egipt, itd.) je podpirala libanonske sunita, Libija in *Sadamov* režim v Iraku pa sta sunitске politične zmogljivosti v Libanonu tudi občutneje krepila. Izrael je s tem, ko je financiral krščanske milice v šiitskih predelih države med libanonsko državljansko vojno, uporabljal taktiko »razdeli in zmagaj«, s čimer je želel doseči svoje geopolitične cilje, ZDA pa so se preko libanonskih državnih volitev posredno vmešavale v libanonsko politiko z nastavljanjem sebi ustreznih politikov na vodilne državne položaje, finančno pa še vedno podpirajo določena politična gibanja in frakcije v Libanonu. Svoje interese je v Libanonu videla tudi Sovjetska zveza, ki je ustrezno podpirala lokalne komunistične zveze. Iran torej ni edina tuja sila, ki se je in se še vedno v skladu s svojimi geostrateškimi interesi vmešava v Libanon. Kljub močni iranski podpori in močnemu iranskemu vplivu sta Iran in Hezbolah prej medsebojno povezana v partnerstvo in ju vežejo skupni cilji, kot pa, da je Hezbolah zgolj sredstvo v popolni oblasti iranskega političnega sistema (Fuller 2007, 142-3).

Iran je pomagal pri ustanovitvi in delovanju Hezbolaha ter organizacijo spodbujal k relativno samostojnem in učinkovitem delovanju skupine, kar mu je tudi uspelo. Hezbolah v zameno za sponzorstvo Iranu vrača usluge v obliki boja proti nekaterim nasprotnikom Teherana, sodeluje pri izvedbi atentatov in tako ali drugače širi interese Irana (Byman 2005, 82). V razvoju je Hezbolah prišel celo tako daleč, da je že sam sposoben sponzorirati nekatere militantne radikalne skupine. Njegovi pripadniki stalno iščejo nove rekrute za vzpostavitev novih radikalnih gibanj, preko katerih bi iz ozadja posredno deloval Hezbolah in uveljavljal svoje interese. Organizacija je tako znana po tem, da je pomagala uriti *Hamasove* borce in

pripadnike Palestinskega islamskega džihada, teži pa tudi k vzpostavitvi terorističnih in obveščevalnih celic znotraj Izraela. Hezbolah pa je, kot enakovreden partner, skupaj z Iranom že nekajkrat poskušal na izraelsko zasedena območja (Gaza, Golanska planota, Zahodni breg, itd.) pretihotapiti orožje tamkajšnjim upornikom (Byman 2005, 86). Hezbolah torej v precejšnji meri deluje avtonomno, vendar pa kljub temu nekateri mednarodni akterji zaradi izjemne iranske podpore na skupino gledajo in jo opredeljujejo, kot sredstvo v rokah oziroma v popolni oblasti Teherana.

7 SKLEP

Iran je država z velikimi geostrateškimi interesi na Bližnjem vzhodu. Kot strogo šiitska država se zavzema za močno povezanost in sodelovanje šiitskih skupnosti v regiji, obenem pa zavrača kakršnakoli vmešavanja Zahodnega sveta v arabsko-islamski svet. Da bi Teheran lahko samostojno uveljavljal in dosegel nekatere svoje radikalne in ekstremistične interese ter cilje, kot je recimo popolno uničenje Izraela in prevlada šiitov v muslimanskem svetu s pomočjo ustanavljanja islamskih držav, ki bi delovale na podlagi zakonov islamskega prava, bi se moral zateči k neposredni uporabi svojih oboroženih sil proti vsem nasprotnikom. Vendar pa je že v vojni z Irakom morda prišel do spoznanja, da bi bilo sredstvo neposrednega boja pri uveljavljanju svojih interesov lahko zelo pogubno za obstoj same države Iran. Teheran se je zato raje odločil za sklepanje novih zavezništov. Velik potencial je videl v libanonski šiitski skupnosti, ki se je z oboroženim odporom odločno upirala Izraelu ter Zahodnim silam, zaradi česar se je odločil določene radikalne šiitske skupine podpirati z namenom, da bi svoje interese uveljavljal posredno in latentno preko njih. Najizrazitejšo iransko podporo med številnimi libanonskimi muslimanskimi gibanji si je pridobil ravno Hezbolah, saj je prevzel velik del iranske ideologije, postajal je čedalje večji in učinkovitejši nasprotnik izraelskih sil v Libanonu, v odnosu z Iranom pa je bila prisotna tudi povezava religioznega značaja. Iran je skupini hitro postal naklonjen in ji pomagal pri vzpostavljanju in delovanju celotne organizacije. Hezbolahu je začel nuditi vojaško, finančno, politično in logistično podporo, začel je usposabljati Hezbolahove gverilce in teroriste ter pomagal zgraditi celotno Hezbolahovo infrastrukturo. Preko Hezbolaha je začel uveljavljati svoje vitalne interese v regiji in poskrbel, da se oboroženi konflikti med muslimani in Izraelom ne bi končali vse do izraelskega vojaškega in političnega poraza na Bližnjem vzhodu.

V prvi hipotezi trdim, da država Izrael in njeni državljani igrajo vlogo skupnega sovražnika organizacije Hezbolah in države Iran. Tako Iran kot Hezbolah želita Izrael uničiti ter okupirana območja vrniti Arabcem, na okupiranem ozemlju pa želita po načelih islamskega prava vzpostaviti islamsko državo. Med raziskovanjem sem prišel do spoznanja, da se je Hezbolah kmalu po ustanovitvi iz majhne uporniške skupine, ki se je zatekala k terorističnim dejanjem in gverilskemu boju, prelevil v politično in vojaško učinkovitejšo entiteto. V zameno za državno sponzorstvo je Iranu obljubil zvestobo in prevzel njegovo ideologijo. Iran in Hezbolah si torej delita skupno ideologijo, ki v prvi vrsti narekuje popolni poraz in pregon Izraelcev z Bližnjega vzhoda ter popolno neodvisnost od Zahodnega sveta. Po dokončnem izgonu Izraelcev se okupirano palestinsko ozemlje Palestincem vrne ter ustanovi palestinsko muslimansko državo, ki bi delovala po načelih in zakonih islamskega prava in bi bila vključena v širšo zvezo muslimanskih držav. Glede na predstavljena dejstva lahko prvo hipotezo potrdim, saj se tako Hezbolah kot Iran zavzemata za uničenje države Izrael in izgon Izraelcev s spornega območja Bližnjega vzhoda.

V drugi hipotezi trdim, da je Hezbolah lutka v rokah Irana, Iran pa želi s pomočjo skupine okrepiti in razširiti šiitski islam na Bližnjem vzhodu. Še preden sem se lotil tega diplomskega dela, sem bil prepričan, da Hezbolah igra zgolj vlogo kmeta na šahovnici, Iran pa celotno igro vodi. Takšen vtis so s poročanjem dajali zahodni mediji v času vojne med Hezbolahom in Izraelom v južnem Libanonu leta 2006, ko so se osredotočali na izrazito povezavo med Iranom ter Hezbolahom. V ozadju vojne naj bi stal Iran, ki je iz sovraštva do Izraelcev pripadnikom Hezbolaha ukazal nenadni napad na Izrael (ugrabitev treh izraelskih vojakov ob libanonsko izraelski meji). Vendar pa so Hezbolahovi pripadniki kljub nasprotujočim trditvam v zadnjem desetletju postali izredno samostojni. Res, da brez iranske podpore in iranskega mentorstva Hezbolah ne bi obsegal današnjih kapacitet, morda bi bil medtem celo uničen, vendar pa je v času svojega delovanja vzpostavil lastne vire finančnih sredstev ter začel pomagati ustanavljati manjše radikalne uporniške skupine okoli Izraela, preko katerih uveljavlja svoje interese. Hezbolah je skozi leta postal močan ter enakovreden iranski partner in zaveznik. Postal je del tako imenovane šiitske osi v muslimanskem svetu, skupaj z Iranom pa se trudita šiitski islam še naprej povečevati in ga širiti po celotnem muslimanskem svetu. Prvi del hipoteze, ki trdi, da je Hezbolah v popolni oblasti Irana, zavračam, medtem ko drugi del hipoteze glede na zbrana dejstva potrjujem.

8 LITERATURA

- Azani, Eitan. 2006. *Hezbollah, a Global Terrorist Organization*. Dostopno prek: <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/231/Default.aspx> (16. julij 2009).
- Bruno, Greg. 2009. *Iran's Revolutionary Guards*. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/publication/14324/> (9. avgust 2009).
- Byman, Daniel. 2005. *Deadly Connections, States that Sponsor Terrorism*. Cambridge university press.
- CIA World Fact Book. 2009a. *Middle East: Iran*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> (12. julij 2009).
- - - 2009b. *Middle East: Lebanon*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html> (13. julij 2009).
- Collelo, Thomas. 1987. *Lebanon: A Country Study*. Dostopno prek: <http://countrystudies.us/lebanon/> (9. julij 2009).
- Elie Alagha, Joseph. 2006 *The Shifts in Hizbullah's Ideology. Religious Ideology, Political Ideology and Political Program*. Dostopno prek: http://www.isim.nl/files/Dissertation_Alagha.pdf (17. julij 2009).
- Fuller, E. Graham. 2007. *The Hizballah-Iran Connection: Model for Sunni Resistance*. Dostopno prek: http://www.twq.com/07winter/docs/07winter_fuller.pdf (2. avgust 2009).
- Global Security Organization. 2006a. *Terrorist group descriptions: Hezbollah*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/hizballah.htm> (15. julij 2009).
- - - 2006b. *Lebanon Civil War 1975-1991*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/lebanon.htm> (10. julij 2009).
- Hoffman, Bruce. 1998. *The Modern Terrorist Mindset. In Terrorism and Counterterrorism: Understanding the New Security Environment*. New York: Columbia University Press.
- Library of Congress. 2008. *Country profile: Iran*. Dostopno prek: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Iran.pdf> (13. julij 2009).
- MacAskill, Ewen. 2005. Israel should be wiped off map, says Iran's president. *Guardian.co.uk*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2005/oct/27/israel.iran> (1. avgust 2009).
- McElroy, Damien. 2008. George Bush calls Iran 'leading terror sponsor'. *The Telegraph*, 13. februar. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1575475/George-Bush-calls-Iran-leading-terror-sponsor.html> (9. avgust 2009).

- MEMRI – The Middle East Media Research Institute. 2006. *Special Dispatch: Iranian Assistance to Hizbullah*. Dostopno prek: <http://www.memri.org/bin/articles.cgi?Page=archives&Area=sd&ID=SP122006> (8. avgust 2009).
- MERIA – The Middle East Review of International Affairs. 2007. *Islamist groups in Lebanon*. Volume 11, No. 4 - December 2007. Dostopno prek: <http://meria.idc.ac.il/journal/2007/issue4/jv11no4a3.asp> (16. julij 2009).
- Ovendale, Ritchie. 1999. *The Origins of Arab-Israeli Wars*. London, New York: Longman 1999.
- Pettiford, Lloyd. 2005. *Terorizem, nova svetovna vojna*. Mladinska knjiga Založba, Ljubljana 2005.
- Schorr, Daniel. 2006. Iran's Holocaust-denial conference: a community of hate. *The Christian Science Monitor*. Dostopno prek: <http://www.csmonitor.com/2006/1222/p09s03-cods.html> (1. avgust 2009).
- Stratfor. 2006. *Special Report: Hezbollah's Iranian Connection*. Dostopno prek: http://www.stratfor.com/memberships/43610/special_report_hezbollahs_iranian_connection (2. avgust 2009).
- Šterbenc, Primož. 2005. *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti*. FDV, Ljubljana 2005.
- United Kingdom Parliament. 2008. *Select Committee on Foreign Affairs Fifth Report*. Dostopno prek: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmfaaff/142/14206.htm> (31. julij 2009).